

GABONDAN LOLA DARAXTI, MAFTUNKOR GULLAYDIGAN DARAXT

Subhanova Malika

223-21-guruh talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezisda Gabondan lola daraxti uning gullashi, iqlim va tuproqqa qo'yiladigan talablar, turlari va boshqa davlatlarda yetishtirilish tartiblari haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: gabondan, lola, daraxt, iqlim, tabiat, liriiodendron, tropic, arxeologik, topilma, o'simlik.

Har birimiz bahor darakchisi bo'lgan lolalar bilan tanishmiz. Bu gul bog'da, deyarli har bog'bon ham ko'rish mumkin. Bugungi kunda, bu go'zal o'simlikning 2500 navi bor.

2010-yilda bu daraxtdan mamlakat aholi punktlarini ko'kalamzorlashtirishda keng foydalanish haqidagi qarorning ijrosi bilan Fanlar Akademiyasi O'simlik va hayvonot dunyosi genofondi instituti hamda Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi o'rmon xo'jaligi boshqarmasi shug'ullanmoqda.

O'simlik va hayvonot dunyosi genofondi instituti direktori Boboqul To'xtayevning aytishicha, 2010-yilda institut xodimlari Toshkentda o'sadigan lola daraxtlarining alohida turlarini aniqlashgan. 2011-2012-yillarda ularning urug'larini to'plab, ekishgan. Shu vaqt ichida 20 mingdan oshiq ko'chat tayyorlangan.

Asli, Amerikadan keltirilgan ushbu daraxt o'zining lolani eslatuvchi gullari bilan bunday nomga ega bo'lgan. U nafaqat chiroyli gullari, balki tez o'sishi va katta shox-shabbasi bilan ham mashhurdir.⁴⁴

Bilasizmi? Gabondan lola daraxti haqida? Bu o'rta va katta bog'lar uchun mukammal daraxt bo'lib, u erkin o'sishi va rivojlanishi mumkin. Bu, aslida, biz yil davomida unda saqlanib qoladigan barglari soyasi ostida o'zimizni quyoshdan himoya qila oladigan o'simlik.

Ilmiy nomi bilan mashhur bo'lgan Gabon lola daraxti *Spathodea campanulata*, tez o'sib boruvchi doimiy yashil daraxt 20m va toj diametri 3 dan 4 m gacha. Bu *Bignoniaceae* oilasiga tegishli, shuning uchun uning barglari bu ajoyib o'simliklarni eslatadi. Uning qizil gullari quyosh nuriga qarab bahorda yoki yozda paydo bo'lishi mumkin (qanchalik baland bo'lsa, u gullash ehtimoli shunchalik yuqori). Uning tanasining yog'ochi yumshoq daraxtdir, shuning uchun qushlar o'z uyalarini qurish uchun uni ishlatishni yaxshi ko'radilar.

Bu tropik Afrikaga xos bo'lgan tur, garchi hozirgi paytda u butun dunyodagi tropik va subtropikalarda yetishtirilsa ham. Bog'larda u izolyatsiya qilingan namunada

⁴⁴ <https://daryo.uz/2014/05/03/ozbekiston-shaharlariga-20-ming-tup-lola-daraxtlari-ekiladi>

yoki hizalanmada ajoyib ko'rinadi, minimal 3 m masofani qoldirish lozim bir o'simlik bilan boshqasi o'rtasida.

Shuni ham yodda tutish kerakki, u faqat ko'p miqdordagi organik moddalar va ohak bo'lgan joyda o'sadi. Shunday qilib, u quyosh nurlari ostida va serhosil tuproqlarda ekilgan bo'lishi kerak.

Va nihoyat, siz buni bilishingiz kerak, *Spathodea campanulata* bu invaziv o'simlik hisoblanadi, shuning uchun siz iliq va yumshoq iqlim sharoitida yashasangiz, ushbu daraxtni bog'ingizda bo'lishini istasangiz, avval atrof-muhitni muhofaza qilish bo'limiga murojaat qiling, ular sizga o'simlikni qayerga va qachon ekish haqida maslahat berishadi.⁴⁵

Keng iqlimda yetishtiriladi. Lola daraxti (*Liriodendron*). Oslo - Bu Norvegiya poytaxti kengligiga cho'zilgan, Skandinaviya davlatlarida o'sadi. Tuproq tarkibi, nur va namlikka juda talabchan Liriodendron, ortiqcha ohakka toqat qilmaydi. Yer yuzasi ustki qalin qatlami bilan chuqur, qumoq, yaxshi qurigan tuproq afzal. Yog'ochi sho'r tuproq sevmaydi. Shunday bo'lsa-da, lola daraxtlari qumloq tuproqlarda o'sishi mumkin.

Uyda lola daraxt

Agar uchastkangizda Liriodendron ekishga qaror qilsangiz, siz quyidagi ma'lumotlardan foydalanasiz. Lola daraxt turli kasallik va zararkunandalarga juda chidamli bo'ladi. Bundan tashqari, unda muassasa va tutun past sezuvchanlik mavjud. Shajarada turli, shuningdek, barcha Magnolia sifatida, yumshoq nozik to'la ildizlari bo'ladi. Shuning uchun, ko'chirish jarayonida uning ildiz tizimiga zarar yetishining oldini olish uchun maxsus g'amxo'rlik qilish juda muhim ahamiyatga ega. Liriodendron apreldan o'rta-noyabr, iliq mavsum davomida ko'chirish mumkin (Ukrainada iqlimi va janubiy Rossiya).

Lola daraxt go'zal daraxt, uning umr 500 (!) Yil. Shuningdek Magnolia sifatida, u osonlik bilan kuchli shamollar yo'qligida -25° S past haroratga chiday oladi. -30° C haroratda Manolya kabi turlari uzoq vaqt davomida yashashi mumkin. Urug'lari bilan tarqaladi. Uyda ekilgan lola daraxti maxsus e'tibor talab qilmaydi. Bu turini tabiiy iqlimdan tashqarida ham yetishtirilsa bo'ladi

GULLASH DAVRI

Liriodendron daraxti gulining juda chiroyli shakli bor. Ular katta sariq-yashil-oq ranglarda va barglari pastga buklangan holda boladi (hajmi 6-10 sm) Gullari yangi bodring hidini eslatadi. Gullash may oyi o'rtalarida iyun, ikki-uch hafta davom etadi. Asalarilar jamoasi, hasharotlarga Liriodendron gullari juda jozibador bo'lishi bilan ularni o'ziga jalb qiladi.

Bundan tashqari, lola daraxtining shakli har xil bo'lishi mumkin, ulardan hashamatli toj shakllisi alohida farq qiladi. Uning barglari zangori-yashil ranglarda

⁴⁵ <https://www.jardineriaon.com/uz/gabon-lola-daraxti-maftun-etgan-gul-daraxti.html>

bo'ladi. Daraxt tanasi qattiq qobiq bilan qoplangan. Balandligi 30-35 m ga yetadi, o'rmonlarda 60 m gacha yetadi.

Turlari

Ko'p arxeologik topilmalar shuni ko'rsatadiki qadimda, Liriodendron, faqat zamonaviy Evropa bo'ylab yetishtirilgan edi. Bugungi kunda lola daraxtining ikki turli keng tarqalgan: Shimoliy Amerika va Xitoy. Har ikkisi ham tez o'sishi bilan xarakterlanadi.

Afrika lola daraxti

G'arbiy Afrikada, bu lola daraxtining boshqa turdagisi o'sadi. Tabiatda, u doimiy yashil daraxt bo'lib, juda tez o'sib boradi va balandligi 15 metrga yetadi.

Bu daraxt yil bo'yi gullaydi, shuning uchun tez-tez bog'lar va shahar bog'larida ekiladi. Yovvoyi turi madaniy turidan farqli o'laroq kichikroq bo'ladi. Yumshoq yog'ochli bo'lganligi uchun unda qushlar oson uyalarini qurishi mumkin bo'ladi.⁴⁶

Biroq, uning yumshoqliligiga qaramay G'arbiy Afrikada va Singapurda undan qog'oz ishlab chiqarish uchun foydalaniladi. Uning kuchli antibakterial yaproqlari va po'stloqidan xalq tabobatida ishlatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. <https://daryo.uz/2014/05/03/ozbekiston-shaharlariga-20-ming-tup-lola-daraxtlari-ekiladi>
2. <https://www.jardineriaon.com/uz/gabon-lola-daraxti-maftun-etgan-gul-daraxti.htm>
3. <https://uz.delachieve.com/uyda-lola-daraxt-lola-daraxti-gullash-paytida/>
4. G'ofurov A.T., Fayzullaev S.S. Genetika. Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik. Toshkent "Tafakkur" 2010 y.
5. G'ofurov A.T., Tolipova J.O., Fayzullaev S.S., Azimov I.T., Axmadaliev B. Biologiya o'qitish metodikasi. Oliy o'quv yurti talabalari uchun darslik. Toshkent. 2013 y

⁴⁶ <https://uz.delachieve.com/uyda-lola-daraxt-lola-daraxti-gullash-paytida/>